

quia illa esset quædam coactio ad fidem suscipiendam, quæ non licet, ut diximus. Atque hæc ratio generaliter probat de Saracenis, et aliis infidelibus unum verum Deum cognoscentibus et colentibus, quantum ad eos ritus qui non sunt contra rationem naturalem: verumtamen in Judæis considerata est ab Ecclesia specialis utilitas in hac tolerantia, quia illorum error testimonium præbet fidei Ecclesie quoad multa. Primo, quia ipsi fatentur Messiam fuisse promissum, et admittunt Scripturas, ex quibus nos evidenter probamus illam promissionem esse impletam. Secundo, quia videmus in illis impleta ea, quæ Prophetæ et Christus de illorum desertione et obduratione prædixerunt. Denique ait Augustinus, libr. 18 de Civitate, cap. 46, eos conservari, et permitti in sua secta vivere, ut conservent testimonium Scripturarum, quod etiam ab inimicis habet Ecclesia, et ad hoc inducit illud ad Roman. 11: *Illorum delictum salus est Gentium*, et illud Psal. 58: *Ne occidas eos, ne forte obliviscantur populi mei, disperge illos in virtute mea*, etc.; similia habet Augustinus, concion. 1 in Psal. 40, in fine.

11. *Quibus limitationibus hi ritus Judæis concedantur.* — Addendum vero est Ecclesiam cum aliquibus moderationibus et limitationibus hos ritus permisisse. Prima et generalis est, ut non exerceantur cum scandalo Christianorum fidelium, ut videre licet in cap. 3, 4, 7 et 15, de *Judæis*, et in Codice, eodem titulo, per multas leges; et inter leges Hispaniæ sunt plures hujusmodi, partit. 7, titulo 24, l. 1 et sequentibus, et in partit. 1, titulo 4, l. 63. Secundo, in particulari licet permittantur antiquas Synagogas habere et conservare, non tamen novas erigere, ut habetur in l. ultima, c. de *Judæis*, et c. 3, et cap. *Consultat*, extra eodem titulo. Tertio, licet prohibitum sit ne ab eis Synagogæ auferantur, si tamen semel ablata fuerint, et in ecclesias consecratae, non sunt restituendæ, sed damnum aliter est reparandum, Gregorius, l. 7, epistola 58. Quarto, non permittuntur aliquid agere, quod in lege eorum decretum non sit, ex Gregorio, dicta epistola 58. Quinto, non permittuntur habere synagogas ecclesiis Christianorum vicinas, ex eodem Gregorio, libro 12, epistola 18. Sexto, in die Parasceves, in publicum exire vetantur, imo januas et fenestras clausas habere præcipiuntur, capit. *Quia*, et cap. *In nonnullis*, de *Judæis*, ubi etiam præcipiuntur ferre signum quo a fidelibus exterius discernantur; et in universum

gravissime puniuntur, si aliquid contra honorem religionis christianæ vel faciant, vel præ se ferant, in dicto cap. *In nonnullis*, et 23, quæst. 8, capit. *Scire vos oportet*, cum sequentibus, et in legibus civilibus supra citatis. Denique ob eandem causam permittuntur libri antiqui Rabinorum, qui sincere et sine odio christianæ religionis scripti fuerunt; prohibentur autem libri Hebræorum, qui postea Scripturas corruperunt, ut notavit Cajetanus 2. 2, q. 10, art. 11.

SECTIO V.

Utrum isti infideles privari possint omni superiori potestate, quam habent in Christianos seu fideles.

1. *Quadruplex infidelium potestas in fideles.* — Multiplex esse potest hæc potestas; ad quatuor vero capita potest revocari. Prima est potestas jurisdictionis, sive sit suprema, ut in regibus, sive inferior, ut in ministris eorum. Secunda est potestas proprii domini, cui respondet rigorosa servitus. Tertia est potestas, quæ dici potest œconomica, cui respondet famulus. Quarta est patria potestas. Et de omnibus potest tractari quæstio; principaliter vero dicemus de principibus, et inde facile cætera expedientur. Deinde hæc omnia possunt tractari de non subditis, et in utrisque potest duplex modus distingui, quo possunt privari hæc potestate, scilicet directe, propter solam infidelitatem superiorum, vel propter fidem subjectorum, aut tantum indirecte propter alios fines intrinsecos.

2. *Quorundam sententia affirmans etiam de directa privatione.* — Primo igitur de principibus infidelibus quorum subditi aliqui vel plures convertuntur ad fidem, fuit quorundam sententia posse hos infideles per se et directe privari per Ecclesiam hæc potestate in vasallos fideles. Citatur pro hac sententia Hostiens., in capit. *Quod super his*, de Voto; sed revera non habet illam, quamvis in aliis discrepet ab his quæ in superioribus diximus, et non satis consequenter loquatur; magis indicat illam sententiam Alvar. Pelag., 1 de Planctu Ecclesie, capit. 18, et sequentibus. Fundamentum est, quia non decet, imo omnino indignum videtur fideles ab infidelibus regi, ut dicitur in c. 1 de *Judæis*, et sumitur ex prima ad Corinth. 6. Allegantur etiam pro hac sententia alia Scripturæ

testimonia quæ omitto, quia in alio loco statim citando declaravi illa; hæc vero sententia omnino falsa est.

3. *Prima assertio: principes infideles non possunt per se directe privari jurisdictione in subditos fideles.* — Dicendum ergo est primo principes infideles non posse per se et directe privari per Ecclesiam, potestate et jurisdictione quam habent in vasallos fideles. Assertio est communis, et sumitur ex D. Thoma, dicta q. 10, art. 10, ubi Cajetan. et omnes recentiores id docent, et alii Scholastici in 2, distinct. 44, præsertim Durand., q. 3, et Canonistæ communiter in cap. *Quod super his*, de Voto; D. Anton., 2 part., titulo 10, c. 15, § 1, in fin.; Sylvest., verb. *Infidelitas*, quæst. 4; Waldens., in Doctrina fidei antiq., libr. 2, c. 81 et sequent.; Dried., l. 3 de Libert. christiana, c. 9, in fine; Victor., in Relectione de Indis sæpe citata; et Soto, l. 4 de Just., quæst. 2, art. 2; Salmeron, Actor. 13, tractat. 37 et 38; et idem supponunt alii infra referendi.

4. *Fundamentum assertionis per dilemna.* — *Prior pars dilematis.* — Fundamentum hujus veritatis est, quia vel isti principes possunt privari de facto hæc jurisdictione et potestate, quia ipso jure divino illam non habent, vel quia, licet illam habeant, propter infidelitatem sunt illa indigni, et ideo juste possunt ab illa deici; neutrum autem horum dici potest; ergo. Prior pars minoris certissima est, quam late probavi in Defensione fidei, lib. 3, cap. 4, juncto primo. Et breviter ratio est, quia Christus Dominus non privavit hos principes tali potestate, neque baptismus ipso jure seu facto eximit fidelem a potestate sui regis, etiamsi infidelis sit; quod sufficienter probatur, tum quia neque ex Scriptura, neque ex traditione talis privatio vel exemptio colligitur; tum maxime quia oppositum ex utroque principio manifeste probatur. Ex Scriptura ostenditur, quia Paulus, ad Roman. 13, ita præcipit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, ubi sub omni anima fideles evidenter comprehendit, et sub potestatibus sublimioribus imperatorem et principes qui tunc erant; erant autem infideles: unde ad Titum 3 ait: *Admonē illos ut principibus obediant*; et Petrus, 1 epistola, cap. 2: *Subjecti estote*, etc. Traditio autem nota est ex antiqua Ecclesie consuetudine, quam ex multis Patribus citato loco ostendi, quibus nunc solum addo Polycarpum apud Eusebium, libro quarto Histor., cap. 14, alias 15, ubi de his infidelibus principibus loquens, ait:

Magistratibus et potestatibus a Deo constitutis eum honorem, qui nostræ salutis ac religioni nihil afferat detrimenti, pro dignitate tribuere docemur. Ratione item optime id declarat divus Thomas, dicto articulo 10, quia hæc potestas politica oritur ex jure naturali et gentium, fides autem est ex jure divino supernaturali; unum autem jus non destruit nec perturbat aliud, neque jus naturale fundatur in divino positivo, sed potius est quasi subiectum, seu quædam prævia ratio ad illud; ergo nec potestas positiva fundatur in fide, ut propter infidelitatem aliquis illam amittat, neque e contrario subjectio positiva etiam respectu infidelis repugnat fidei, aut characteri baptismali; igitur non amittitur ipso facto.

5. *Posterior pars.* — *Declaratur a simili.* — Altera pars sequitur manifeste ex dictis in superioribus; nam isti principes infideles non possunt juste privari bonis suis sine aliquo justo titulo; sed inter hæc bona continetur hæc jurisdictio, quam habere supponuntur in subditos fideles; ergo non possunt per se ac directe illa privari. Antecedens quoad utramque partem est per se evidens; consequentia vero probatur, quia nullus est titulus justus, propter quem possit hoc fieri; enim maxime esset infidelitas ipsa, nam per se loquendo nullus alius subest, nec cogitari potest; infidelitas autem revera per se non est titulus justus; nam si præcise consideretur ut est privatio fidei, non tollit fundamentum politicæ potestatis, ut dixi; si vero consideretur ut peccatum tali poena dignum, non pertinet ad Ecclesiam punire hos infideles, in quos jurisdictionem non habet, ut etiam probavi; ergo sicut isti non possunt puniri privatione aliorum honorum temporalium, quia tale dominium non fundatur in fide, ita neque privari hæc potestate. Et declaratur a simili, quia si duo essent principes supremi infideles, quorum unus coleret verum Deum lumine naturali cognitum, et alter esset idololatra, qui haberet subditos colentes verum Deum, iste non posset privari ab alio principe, potestate in tales subditos propter suam idololatriam; quia alter princeps non habet jurisdictionem in illum, neque ipse privatur ipso facto tali jurisdictione propter idololatriam; ergo signum est secundum jus naturale hunc ordinem esse servandum, quia ita expedit ad bonum et pacem universi, et ad justitiæ æquitatem; potestas autem data Ecclesie non perturbat naturalia jura, data est enim

in ædificationem, et eo modo, quo magis deserviat conservationi fidei; ergo non est illi data talis potestas, quæ potius esset in destructionem, nam cederet in injuriam fidei, et in aliorum scandalum.

6. *Secunda assertio: Ecclesia indirecte privare potest principes infideles potestate in subditos fideles.* — Nihilominus dicendum est secundo, posse Ecclesiam indirecte privare hos principes infideles sua potestate in subditos fideles, si ad bonum vel defensionem eorum necessarium fuerit. Ita docent divus Thomas, et alii supra citati, et attigi in dicto libro 3 Defensionis, cap. 23, num. 21. Et ratio est, quia fideles baptizati eo ipso sunt subjecti Ecclesie in spiritualibus, et consequenter habet Ecclesia potestatem ad regendos illos, prout illis fuerit ad bonum animæ vel necessarium, vel maxime conveniens; ergo si ad hunc finem fuerit necessarium eos a potestate dominorum infidelium liberare, est in Ecclesia potestas ad hoc faciendum, et consequenter ad privandos illos principes sua potestate in tales personas; nam qui dat formam dat consequentia ad formam, et qui dat potestatem seu jurisdictionem in ordine ad aliquem finem, dat consequenter omnia media necessaria ad talem finem. Et confirmatur hoc, exemplo matrimonii inter infideles prius contracti, quorum alter postea convertitur ad fidem; nam si alter velit permanere in conjugio sine injuria creatoris, non potest alter separari; si vero infidelis sit occasio alteri conjugii fidei impie vivendi, potest et debet separari, teste Paulo 1 ad Corinth. 7, et tunc infidelis privatur potestate et dominio quod habet in conjugem, quasi indirecte, propter bonum fidei; ergo multo magis in nostro casu, quia vinculum matrimonii de se magis est indissolubile, quam politica subjectionis.

7. *Primus modus liberandi fideles a potestate principum infidelium per mutationem domicilii.* — Advertendum autem est duobus modis posse hujusmodi fideles liberari a potestate infidelium. Primo, inchoando ab ipsis subditis, videlicet mutando domicilium, et ad regna fidelium principum transeundo; nam inde necessario sequitur ut non subsint priori principi, et hic modus justissimus est et facilis; unde a quolibet fidei fieri potest propria auctoritate, quia non tenetur permanere semper in eodem territorio. Unde si princeps vellet impedire fidelibus hunc transitum, posset cogi a principibus fidelibus, et juste debellari

in defensionem fidelium, quia privantur jure suo, quo uti volunt.

8. *Secundus modus, privando principem infidelem, vel regno, vel potestate in fideles.* — Alio modo possunt hi principes infideles privari potestate in subditos fideles ex parte ipsorum principum, manentibus, scilicet, Christianis in eodem territorio, et privando principem vel regno, vel saltem potestate in hujusmodi subditos, quod vix fieri potest sine mutatione principis, et ideo hic modus difficilior est; et ideo, quamvis ad illum non desit potestas, nihilominus ad executionem ejus magna circumscriptio necessaria est. Primo, ut multitudo fidelium magna sit, vel si sint pauci, ut non possint moraliter mutare domicilium, ubi fidem sine scandalo observare possint; deinde, ut sit spes fructus moraliter certa, ne forte volentes eradicare zizania, potius triticum evellant; deinde putat Durandus necessarium esse ut ex parte principis infidelis præcesserint injuria, et impedimenta fidei, qualia sunt, si tentaverit subditos inducere ad infidelitatem, vel si eos cogat ad suos ritus observandos, aut prohibeat catholicos ritus exercere, vel suis pastoribus ecclesiasticis obedire, et similia; nam tunc evidens est necessitas et justitiæ titulus. At vero divus Thomas, dicto art. 10, licet ad executionem potestatis sint hæc moraliter necessaria, nihilominus tamen ante experientiam hujusmodi nocentorum, putat esse in Ecclesia potestatem ad removendos hujusmodi principes infideles solum propter periculum morale fidelium; quæ sententia mihi etiam placuit in dicto libr. 3 Defensionis, cap. 30, numer. 6, quia in rebus moralibus vitandum est periculum, priusquam speciale nocendum eveniat; quod principium certe verissimum est, quando periculum est proximum et morale, et ideo in hoc etiam negotio observandum est, ut, consideratis circumstantiis in particulari, tale judicetur esse fidelium periculum.

9. *Hæc potestas indirecta in quo resideat.* — Præterea, animadverto hanc potestatem indirectam, quam dicimus esse in Ecclesia ad removendos hos principes, publicam esse et non privatam, ut per se notum est; et ideo considerari posse vel in summo Pontifice, vel in aliquo supremo rege catholico. In Pontifice est ex vi jurisdictionis supremæ spiritualis ad procurandam et defendendam salutem animarum; in rege vero temporali, solum est per modum defensionis proximorum, præsertim fidelium, quia ille non habet spiritualem ju-

isdictionem. Hinc ergo est ut rex temporalis non possit uti sua potestate propria auctoritate, donec infidelis princeps vim inferat suis subditis fidelibus, quia defensio non habet locum ante aggressionem; at vero Pontifex, et rex, ut ab eo motus, et tanquam instrumentum ejus, optime potest prævenire ratione solius periculi, quia potestas jurisdictionis extenditur ad prævenienda mala, ne eveniant. Et hæc sufficiunt de supremis principibus, quæ, servata proportione, applicari facile possunt ad alios intermedios gubernatores, et ad omnes infideles non subditos Ecclesie, jurisdictione utentes circa fideles.

10. *Secunda assertio: infideles domini non subditi Ecclesie non possunt directe privari dominio in servos christianos.* — Et hinc etiam facile expeditur secundum membrum de servis fidelibus et dominis infidelibus. Nam eodem modo dicendum est hos dominos, alias non subditos Ecclesie, non posse directe privari suis servis christianis, indirecte autem posse. Prior pars certa est et communis, de qua, ultra citatos auctores, videri potest Sylvest., verbo *Furtum*, q. 6; et ibi Rossel., a n. 25, qui tamen aliud videtur dicere n. 24; ibi tamen loqui debet de servis christianis captis in bello injusto; alias et falsum diceret, et sibi esset contrarius; quod etiam notandum est in Angelo ibi, n. 56. Docuerunt etiam assertionem Navarrus, in Summa, c. 17, n. 103 et 104; et Covar., in reg. *Peccatum*, 2 part., § 11, num. 6; et Molina, tom. 4 de Justitia, disp. 39. Ratio est similis supra factæ, quia ex vi juris divini, seu baptismi, Christiani non liberantur a temporali servitute infidelium, si illi subiacebant; ergo nec domini infideles, alias non subditi, possunt privari directe per Ecclesiam suo dominio. Antecedens supponit manifeste Paulus, ad Ephes. 6, dicens: *Servi, obedite dominis carnalibus sicut Christo*; quod etiam habet ad Colos. 3, et ad Tit. 2; et Petrus, epistola 1, cap. 2. Unde Augustinus, in Psal. 124, recte dixit: *Christus non fecit de servis liberos, sed de malis servis bonos servos*; quod late etiam docet conc. 31 in Psal. 118, et nomine ejus in q. 35 novi et veteris Testamenti. Consequentia autem nota est ex supra dictis, quia cum isti infideles non sint subditi, non possunt juste privari servis suis.

11. *Possunt tamen indirecte.* — *Idem de famulis dicendum.* — Altera vero pars de potestate indirecta locum habet, quando domini infideles infesti sunt servis fidelibus, præsertim in rebus fidei, et tunc etiam ipsi servi ha-

bent potestatem vel se defendendi, vel pristinam libertatem recuperandi, si per fugam possunt; vel certe principes Ecclesie potestatem habent, quoad hoc, cogendi infideles propter rationes supra factas; et hinc satis etiam patet quid dicendum sit in tertio puncto de famulis, et potestate patrumfamilias in illos, nam cum eadem proportione expediendum est. Circa quartum autem punctum occurrebat quæstio gravis, quam D. Thomas hic, artic. 12, tractat, an isti infideles non subditi possint privari per vim filii suis infantibus, ut baptizentur. Sed hæc quæstio pertinet ad materiam de baptismo, et illam tractavi tertio tomo, disp. 25, sect. 3, et ideo hæc sufficiunt de istis infidelibus non subditis.

12. *Quarta assertio: iudices infideles, qui sub rege christiano vivunt, ea potestate privari possunt, tam directe quam indirecte.* — *Probaturo primo ratione.* — Secundo loco dicendum est de infidelibus subditis principibus christianis, de quibus quatuor illa quæ proposuimus, inquiri et tractari possunt. In primo autem puncto de jurisdictione, non habet locum hic quæstio de supremo principe, quia supponimus hos infideles alicujus supremi principis christiani esse subditos. Solum ergo inquiri potest de inferioribus iudicibus, seu gubernatoribus; de quibus breviter dicendum est, tam directe, quam indirecte, posse Ecclesiam privare hos infideles omni simili jurisdictione in Christianos, seu (quod idem est) instituire ne in regno christiano fideles per iudices vel alios ministros infideles gubernentur temporaliter. Potestas directa manifesta est, quia princeps fidelis habet jurisdictionem in hos subditos, et potest in suis iudicibus et ministris illas qualitates postulare, quas vel ad honorem, vel ad justam distributionem, vel ad pacem et securitatem suæ reipublicæ necessarias judicaverit; ergo hoc titulo facile potest ab his muneribus excludi; potestas autem indirecta per se nota est, quia hoc maxime expedit ad bonum fidei, quæ ratio non solum potestatem sed obligationem ostendit.

13. *Secundo, ex Paulo.* — *Tertio, ex jure.* — Atque hæc doctrina est consentanea Paulo, 1 ad Corinth. 6, dicenti: *Frater cum fratre iudicio contendit, et hoc apud infideles?* scilicet, hoc tanquam indecorum reprehendens, utique quando vitari potest. Consonat etiam illud 2 ad Corinth. 6: *Nolite jugum ducere cum infidelibus*; nam, licet habeat alias expositiones, etiam hæc est probabilis, vel certe a paritate rationis potest efficaciter accommodari. Præ-

terea ex usu humanarum legum manifeste convincitur hæc potestas, nam in l. ultim., c. de Judæis, Justinianus prohibuit ne Judæi officia publica gererent respectu fidelium; idem Innocentius III, in cap. *Cum sit nimis*, de Judæis, ubi etiam pœnam imponit Judæis acceptantibus vel gerentibus talia munera, et fit extensio ad paganos, id est, Sarracenos, ut intelligitur ex capite penultimo ejusdem tituli, in quo hujus legis observantia nominatim Lusitanæ commendatur; et additur, ut tributa sua vel regalia non vendat Judæis, nisi adjuncto aliquo fideli, qui curam habeat, ne fidelibus injuria fiat. Habetur etiam simile jus in Concilio Toletano III, cap. 14, cap. *Nulla*, distinet. 24; et in Concilio Toletano IV, cap. 64, cap. *Constituit*, 17, quæst. 4, ubi excommunicantur qui hæc munera Judæis committunt; et ratio redditur, quia sub hac occasione fidelibus injurias faciunt. Denique idem habetur in Concilio Matiscon. I, c. 13.

14. *Quinta assertio: fideles non possunt esse servi infidelium qui subditi sunt Ecclesie, vel principi fideli.* — Secundo, de servitute dicendum est, fideles non posse esse servos horum infidelium, ac proinde potuisse Ecclesiam privare infideles sibi subditos potestate hoc modo super fideles. Ita etiam statuit Justinianus imperator in lege unica, codice *Ne Christianum mancipium*, etc. Et idem statuitur in cap. *Judæi*, de Judæis. Idem statuit Gregorius, lib. secundo, epist. 37, alias cap. 76, et cap. *Mancipia*, et cap. *Nulla*, cum aliis, dist. 34. Ratio specialis sumi potest ex periculo ipsorum infidelium, si sub dominio infidelium esse permittantur. Item quia inde possunt oriri occasiones blasphemandi, et contemnendi fidem, et faciendi injurias fidelibus. Quæ rationes ad indirectam potestatem magis pertinent; addo vero etiam hoc pertinere ad potestatem directam principum christianorum. Primo, quia potest rex christianus generaliter statuere in suo regno, ut christiani non sint servi etiam aliorum christianorum, ut multa regna nunc etiam observant, quia licet potestas civilis non sit ex fide, tamen quando illi est conjuncta, ab illa dirigitur, et quasi elevatur, ut in ordine ad bonum fidei multa possit statuere; ergo multo magis potest illam legem ferre respectu infidelium. Secundo, quia potest rex imponere tributa et onera suis subditis, quæ ad bonam gubernationem judicet esse necessaria; ergo etiam potest imponere hoc onus infidelibus subditis, ut non sint capaces domini in Christianos. Atque ita statu-

tum est, ut si infidelis, servus alterius infidelis, convertatur ad fidem, eo ipso liber fiat, et similiter si fidelis ab infideli ematur in servum ad servitutem, eo ipso liber fiat, et emptor pretium amittat; si vero ematur ad mercaturam, intra tres menses vendatur fideli, alioquin libertatem consequatur. Ita habetur in lege ultima, codice de Judæis, et in lege ultima, § ultimo, codice de Episcopis et clericis. Advertunt autem circa hoc Canonistæ, cap. *Multorum*, de Judæis, per hæc non prohiberi quin fidelis possit esse colonus, sive adventitius, sive originarius, in terris vel prædiis hominis infidelis; tum quia hoc colligitur ex dicto capite; tum etiam quia non est servitus, et ita non comprehenditur sub prædicta prohibitione; tum denique quia in colonis non est eadem ratio periculi vel scandali, cum non sit cohabitatio, neque frequens familiaritas inter fidelem et infidelem ratione illius muneris.

15. — *Sexta assertio: Ecclesia jubere potest ne fideles infidelibus sibi subditis famulentur, et de facto jubet.* — Tertio, de famulatu dicendum est eandem esse potestatem in Ecclesia prohibendi ne fideles inserviant infidelibus, etiamsi liberi sint. Hoc facile probari potest applicando rationes factas, quod est facile, et ideo illas omitto. Idem etiam confirmat usus; nam in dicto § ultimo, codice de Episcopis et clericis, ita statuitur et ad paganos extenditur, in capit. *Ad hæc*, de Judæis, ubi exprimuntur Sarraceni. Denique quod attinet ad patriam potestatem, certum est filium infidelis, si semel baptizetur, eo ipso liberandum esse a potestate patris infidelis, propter securitatem fidei, et quia ratione baptismi jam pertinet ad jus Ecclesie, et ita declaratum est in Conciliis Toletanis supra citatis, et probatur in capit. *Majores*, de Baptismo. An vero filii infantes horum infidelium subditorum baptizari possint ipsis invitis, et ad hunc finem ab illis abstrahi, quæstio est controversa, quam in tomo tertio tertiæ partis, disp. 23, sect. 4, 5 et 6 tractavi, ubi videri potest.

SECTIO VI.

Utrum omnis alia communicatio infidelium cum fidelibus prohibita sit, vel prohiberi possit.

1. *Triplex communicatio fidelis cum infideli.* — Triplex communicatio distinguenda est:

una dici potest formalis, id est, in operibus infidelitatis; altera est in operibus nostræ religionis, quæ quodammodo accedit ad formalem; tertia est mere civilis et humana, quæ respectu fidei et infidelitatis omnino materialiter se habet.

2. *Prima in crimine infidelitatis jure naturali prohibita.* — *Probatum ratione.* — De prima certum est esse prohibitam jure divino et naturali, quæ prohibitio per se primo cadit in hominem fidelem; tamen etiam potest pertinere ad ipsum infidelem, vel quia ipsa infidelitas prohibita est, vel etiam quia per se malum est inducere hominem fidelem ad talem communicationem, seu cooperationem; præcipue vero ad nos pertinet prohibitio fidelium, quibus dicitur 1 ad Corinth. 6: *Quæ est communicatio lucis ad tenebras, aut templi Dei cum idolis, seu quæ pars fidelis cum infideli?* Idem docuit Paulus in c. 10 ejusdem epist.: *Nolo vos fieri socios dæmoniorum;* et applicari potest illud 2 ad Corinth. 6: *Nolite jugum ducere cum infidelibus;* eadem prohibitio est generalis, et, quoad specialia multa, habetur in sacris canonibus 69 et 70 Apostolorum; 61, 62, Trulano, post sextam Synodum; in 74 usque ad 75, ex collectione Martini, Bracharensis episcopi, quæ habetur post Concilium II Bracharense, et in Concilio Laodicæno, canone 37 et seqq., cap. *Non liceat*, 26, quæst. 5. Ratio vero est, quia talis communicatio et est superstitiosa contra religionem, et est contra confessionem fidei. Unde hic accommodari possunt omnia supra dicta de confessionis fidei necessitate, et dicta contra peccatum superstitionis, in tomo 1 de Religione, tractatu 3, lib. 2. Solum annotare oportet non solum veram communicationem, sed etiam speciem et moralem suspicionem illius esse vitandam, qualis esset frequentare synagogas, aut templa infidelium, præsertim eo tempore quo suos ritus celebrant, quia potest generare scandalum et dare occasionem suspicionis quod illa placeant vel approbentur. De quo videri potest Azor, tomo primo, lib. 8 Institutionum, cap. 22, quæst. 3, et libro 9, capit. 11, quæst. 3, et quæ dixi in Defensione fidei, libro 6, capite 9, ubi etiam annotavi multo magis esse vitandam omnem cooperationem. Est autem in particulari difficile discernere an sit cooperatio necne, ut si vendantur Judæo aut gentili animalia, vel aliæ res necessariae ad sua sacrificia; sed in hoc servanda est regula, quod si res non possit habere bonum usum, tra-

ditio illius sit cooperatio; si tamen habere possit licitum usum, et de se sit indifferens, per se loquendo non sit cooperatio, ut in secunda secundæ, quæstione decima, articulo quarto, tradidit Cajetanus; et est conformis D. Thomæ eadem secunda secundæ, quæstione 169, articulo secundo, ad quartum; consentiunt Sylvest., Angelus, et alii, verbo *Infidelitas*, et in dicto capite nono aliqua de hac re dixi, et plura in materia de Sacramentis in genere, et de Juramento, et aliis locis; nam hæc quæstio valde generalis est.

3. *Secunda communicatio in divinis aliquando est jure naturali prohibita.* — *Aliquando non ita.* — Secunda communicatio infidelium cum fidelibus in rebus divinis et operibus nostræ religionis, aliquando est jure divino et naturali prohibita, tanquam intrinsece mala. Hujusmodi est admittere infidelem ad participationem Sacramentorum, quod quidem per se et directe prohibetur fidelibus, tamen etiam ipsis infidelibus prohibitum est sese ingerere. Unde si per vim id faciant, possunt tanquam injuriosi religioni christianæ puniri. Et ad hanc partem revocari potest prohibitio contrahendi matrimonium cum infideli; nam, licet infidelis conversus ad fidem possit in priori matrimonio permanere cum infideli sine contumelia creatoris conversante, nihilominus homini fideli et baptizato prohibitum est matrimonium cum infideli contrahere, ut ex materia de matrimonio suppono. Verum est quidem hanc prohibitionem ecclesiasticam esse potius quam divinam; facta autem videtur non solum propter periculum, sed etiam propter reverentiam matrimonii, quod inter fideles ad rationem sacramenti elevatum est. Unde aliæ etiam communicationes hujusmodi jure humano prohibita sunt, ut est prohibitio ne infideles permittantur adesse sacrificio missæ, nec sacramentum Eucharistiæ videre, ut ex Dionysio, cap. 7 de Ecclesiast. hierarch., tradit D. Thomas, 3 part., quæst. 80, art. 4, ad 4, et habetur etiam apud Clementem, lib. 8 Constit., cap. 8 et 12, ubi late Turrian., et in Concilio Carthaginens. IV, c. 84; et habetur in cap. *Episcopus*, de Consecrat., dist. 4, ubi permittuntur infideles adesse in ea parte missæ quam vocant catechumenorum; et multo magis permittuntur concioni sacræ ad ipsorum utilitatem, sicut etiam licet pro eis privatim orare, vel etiam docere eos mysteria religionis. Hic autem occurrebat quæstio, quam D. Thomas tractat, dicta quæst. 10, art. 7,